LATVIEŠU VALODAS MATERIĀLI

Uzskates līdzekļi gramatikas apguvei

Lietvārds I 2
Lietvārds II 3
Lietvārds III 4
Lietvārds IV. 5
Lietvārds V 6
Lietvārds VI. 7
Darbības vārds I 8
Darbības vārds II 9
Darbības vārds III. 10
Darbības vārds IV 11
Darbības vārds V. 12
Darbības vārds VI 13
Darbības vārds VII 14
Darbības vārds VIII 15
Īpašības vārds I 16
Īpašības vārds II 17
Īpašības vārds III 18
Īpašības vārds IV. 19
Īpašības vārds V 20
Īpašības vārds VI. 21
Vietniekvārds I 22
Vietniekvārds II 23
Vietniekvārds III. 24
Vietniekvārds IV 25
Vietniekvārds V. 26
Skaitļa vārds I 27
Skaitļa vārds II 28
Apstākļa vārds I 29
Apstākļa vārds II. 30
Partikula I 31
Partikula II 32
Prievārds I. 33
Prievārds II 34
Prievārds III 35
Prievārds IV 36
Saiklis I 37
Saiklis II 38
Teikums I. 39
Teikums II. 40
Teikums III 41
Teikums IV 42
Teikums V 43

Latviešu valodas aģentūra

LIETVĀRDS

Priekšmeti	Dzīvas būtnes	Dabas parādības
galds	cilvēks	sniegs
krēsls	skolotājs	vējš
skapis	vīrietis	mākonis
bumba	lapsa	lietus
lelle	vāvere	migla
plīts	govs	saule
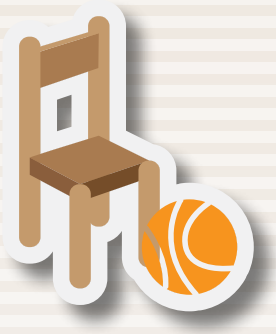		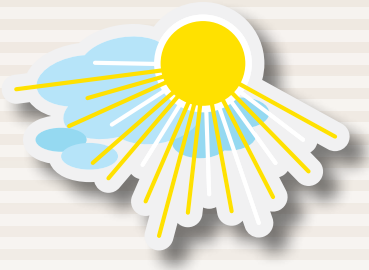

Vielas	Darbība	Citi
piens	skriešana	klusums
kokteilis	lasīšana	slēpotājs
ūdens	dejošana	nakts
medus	lekšana	maiznīca
tēja	braukšana	gudrība
limonāde	zīmēšana	labība

LIETVĀRDS

Sugas vārdi un īpašvārdi

Pēc nozīmes lietvārdus iedala sugas vārdos un īpašvārdos.

Sugas vārdi	Īpašvārdi
nosauc katru no zināmas grupas priekšmetiem, dzīvām būtnēm, vielām vai dabas parādībām.	nosauc tikai kādu īpašu, noteiktu priekšmetu vai būtni, tāpēc tos vienmēr raksta ar lielo sākumburtu.

kaķēns

Melnītis

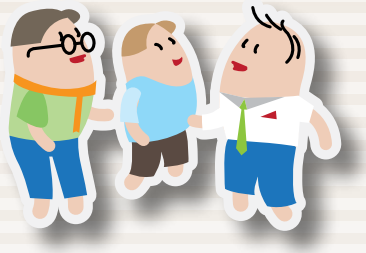

zēns

Zēns ir viens no daudziem zēniem.

zēns Arnis

Arnis Ozols

Arnis ir tikai viens vienīgs.

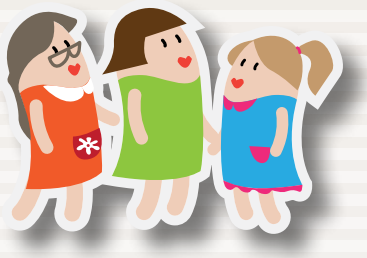

meitene

Meitene ir viena no daudzām meitenēm.

meitene Marija

Marija Liepiņa

Marija ir tikai viena vienīga.

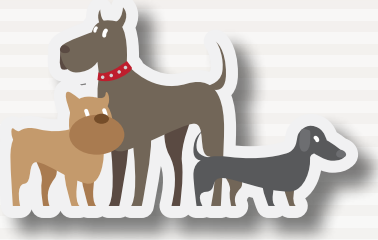

suns

Suns ir viens no daudziem suņiem.

suns Rūsiņš

Rūsiņš ir tikai viens vienīgs.

LIETVĀRDS

Īpašvārdi

Īpašvārdi ir ģeogrāfiskie, svētku, grāmatu, filmu, iestāžu u. c. nosaukumi. Tos vienmēr raksta ar lielo sākumburtu.

Latvija

Rīga

Eiropa

Milzkalns

Baltijas jūra

Rāznas ezers

Ziemassvētku vecītis

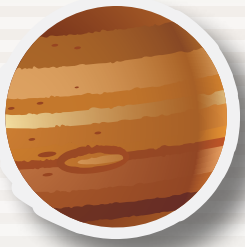

Jupiters

Liels un Mazs

Rotaļa

Lieldienas

Jaunais gads

LIETVĀRDS

Dzimte un skaitlis

Vienskaitlis	Daudzskaitlis
viens zēns	divi zēni
viena lelle	četras lelles
viena nakts	daudzas naktis

Kas tas ir?			Kas tie ir?	
Tas ir krēsls.	Tas ir kaķis.	Tas ir ledus.	Tie ir krēsli.	Tie ir kaķi.

Kas tā ir?			Kas tās ir?		
Tā ir māja.	Tā ir sieviete.	Tā ir sirds.	Tās ir mājas.	Tās ir sievietes.	Tās ir sirdis.

LIETVĀRDS

Lietvārda locījums

Kas? Kā? Kam? Ko? Kur?

Kas tas ir?	**Kas** tā ir?
Tas ir plaukt**s**.	Tā ir grāmat**a**. 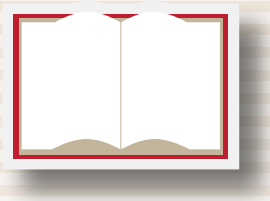
Kā nav istabā?	**Kā** nav uz galda?
Istabā nav plaukt**a**.	Uz galda nav grāmat**as**. 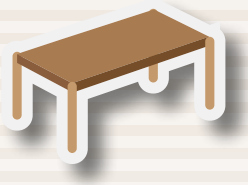
Kam nav durvju?	**Kam** nav sarkanu vāku?
Plaukt**am** nav durvju.	Grāmat**ai** nav sarkanu vāku. 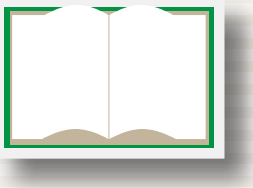
Ko tu redzi?	**Ko** tu redzi?
Es redzu plaukt**u**.	Es redzu grāmat**u**.
Kur ir grāmatas?	**Kur** ir attēli?
Grāmatas ir plaukt**ā**. 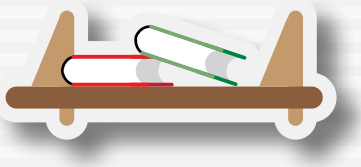	Attēli ir grāmat**ā**.

LIETVĀRDS

Sinonīmi. Antonīmi

Sinonīmi

Vārdi ar vienādu nozīmi

velosipēds	divritenis
avīze	laikraksts
puķes	ziedi
kadiķis	paeglis
kaķis	mincis
tālrunis	telefons

Antonīmi

Vārdi ar pretēju nozīmi

diena	nakts
liels	mazs
mīksts	ciets
karsta	auksts
maz	daudz
uz	zem

DARBĪBAS VĀRDS

Ko darīt?

Nosauc darbību

iet

braukt

skriet

lidot

runāt

lasīt

mazgāties

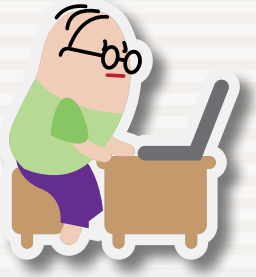
mācīties

celties

skatīties

Nosauc stāvokli un procesu

sēdēt

gulēt

augt

ziedēt

spīdēt

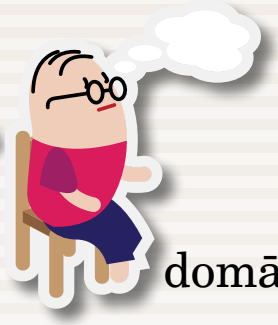
domāt

līt

snigt

dīgt

sapņot

DARBĪBAS VĀRDS

Darbības vārda laiki

būt, nest, redzēt, mazgāt (ar galotni *-t* nenoteiksmē)

Pagātne	Tagadne	Nākotne
Darbība notika vakar	Darbība notiek pašlaik	Darbība notiks rīt
Es lasīju	Es lasu	Es lasīšu

	Skaitlis		Nenoteiksme (ko darīt?)		
			nest	**mazgāt**	**redzēt**
Tagadne	Vienskaitlis	1. persona	nes**u**	mazgāj**u**	redz**u**
		2. persona	nes	mazgā	redz**i**
		3. persona	nes	mazgā	redz
	Daudzskaitlis	1. persona	nes**am**	mazgāj**am**	redz**am**
		2. persona	nes**at**	mazgāj**at**	redz**at**
		3. persona	nes	mazgā	redz
Pagātne	Vienskaitlis	1. persona	nes**u**	mazgāj**u**	redzēj**u**
		2. persona	nes**i**	mazgāj**i**	redzēj**i**
		3. persona	nes**a**	mazgāj**a**	redzēj**a**
	Daudzskaitlis	1. persona	nes**ām**	mazgāj**ām**	redzēj**ām**
		2. persona	nes**āt**	mazgāj**āt**	redzēj**āt**
		3. persona	nes**a**	mazgāj**a**	redzēj**a**
Nākotne	Vienskaitlis	1. persona	nesīš**u**	mazgāš**u**	redzēš**u**
		2. persona	nesīs**i**	mazgās**i**	redzēs**i**
		3. persona	nesīs	mazgās	redzēs
	Daudzskaitlis	1. persona	nesīs**im**	mazgās**im**	redzēs**im**
		2. persona	nesīs**iet**	mazgās**iet**	redzēs**iet**
		3. persona	nesīs	mazgās	redzēs

DARBĪBAS VĀRDS

Darbības vārda laiki

mazgāties, celties, skatīties
(ar galotni *-ties* nenoteiksmē)

Pagātne	Tagadne	Nākotne
Darbība notika vakar	Darbība notiek pašlaik	Darbība notiks rīt
mazgājos	mazgājos	mazgāšos

	Skaitlis		Nenoteiksme (ko darīt?)		
			celties	**mazgāties**	**skatīties**
Tagadne	Vienskaitlis	1. persona	ceļ**os**	mazgāj**os**	skat**os**
		2. persona	cel**ies**	mazgāj**ies**	skat**ies**
		3. persona	ceļ**as**	mazgāj**as**	skat**ās**
	Daudzskaitlis	1. persona	ceļ**amies**	mazgāj**amies**	skatā**mies**
		2. persona	ceļ**aties**	mazgāj**aties**	skatā**ties**
		3. persona	ceļ**as**	mazgāj**as**	skat**ās**
Pagātne	Vienskaitlis	1. persona	cēl**os**	mazgāj**os**	skatīj**os**
		2. persona	cēl**ies**	mazgāj**ies**	skatīj**ies**
		3. persona	cēl**ās**	mazgāj**ās**	skatīj**ās**
	Daudzskaitlis	1. persona	cēlā**mies**	mazgājā**mies**	skatījā**mies**
		2. persona	cēlā**ties**	mazgājā**ties**	skatījā**ties**
		3. persona	cēl**ās**	mazgāj**ās**	skatīj**ās**
Nākotne	Vienskaitlis	1. persona	celš**os**	mazgāš**os**	skatīš**os**
		2. persona	cels**ies**	mazgās**ies**	skatīs**ies**
		3. persona	cels**ies**	mazgās**ies**	skatīs**ies**
	Daudzskaitlis	1. persona	cels**imies**	mazgās**imies**	skatīs**imies**
		2. persona	cels**ieties**	mazgās**ieties**	skatīs**ieties**
		3. persona	cels**ies**	mazgās**ies**	skatīs**ies**

DARBĪBAS VĀRDS

(**būt**, iet, dot)

Būt

Vienskaitlis			
	Tagadne (pašlaik)	**Pagātne** (vakar)	**Nākotne** (rīt)
es	esm**u**	bij**u**	būš**u**
tu	es**i**	bij**i**	būs**i**
viņš, viņa	ir	bij**a**	būs
Daudzskaitlis			
mēs	es**am**	bij**ām**	būs**im**
jūs	es**at**	bij**āt**	būs**iet**
viņi, viņas	ir	bij**a**	būs

DARBĪBAS VĀRDS

(būt, iet, dot)

Iet

Vienskaitlis			
	Tagadne (pašlaik)	**Pagātne** (vakar)	**Nākotne** (rīt)
es	ej**u**	gāj**u**	iešu
tu	ej	gāj**i**	ies**i**
viņš, viņa	iet	gāj**a**	ies
Daudzskaitlis			
mēs	ej**am**	gājām	ies**im**
jūs	ej**at**	gājāt	ies**iet**
viņi, viņas	iet	gāj**a**	ies

Mēs **ejam** uz klubu.

Mēs **neejam** uz klubu.

Vai jūs **iesiet** uz klubu?

DARBĪBAS VĀRDS

(būt, iet, dot)

Dot

Vienskaitlis			
	Tagadne (pašlaik)	**Pagātne** (vakar)	**Nākotne** (rīt)
es	dod**u**	dev**u**	doš**u**
tu	dod	dev**i**	dos**i**
viņš, viņa	dod	dev**a**	dos
Daudzskaitlis			
mēs	dod**am**	dev**ām**	dos**im**
jūs	dod**at**	dev**āt**	dos**iet**
viņi, viņas	dod	dev**a**	dos

Viņš **dod** dāvanu.

Viņš **nedod** dāvanu.

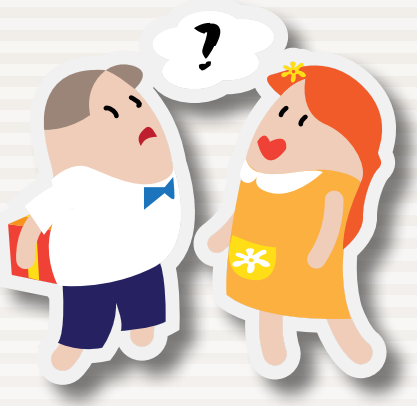

Vai viņš **dod** dāvanu?

DARBĪBAS VĀRDS

Darbības vārda izteiksmes

ĪSTENĪBAS IZTEIKSME

Ar darbības vārdu:

- nosauc darbību, kas notiek tagadnē, pagātnē un nākotnē

Es pašlaik mācos.
Es vakar mācījos.
Es mācīšos rīt.

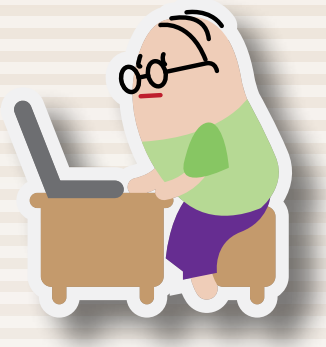

ATSTĀSTĪJUMA IZTEIKSME

- nosauc darbību, par kuru neesi pārliecināts

Senos laikos esot dzīvojuši milži, raganas un pūķi.

- izsaka darbību, kuru runātājs tikai atceras, bet pats to nav piedzīvojis, proti, darbību veicis kāds cits

Mans draugs labprāt lasot grāmatas.

DARBĪBAS VĀRDS

Darbības vārda izteiksmes

VĒLĒJUMA IZTEIKSME

- izsaka darbību, kas varētu notikt, ja būtu atbilstoši apstākļi vai nosacījumi

Es mācītos, ja man būtu grāmata.
Es labprāt gleznotu.

- izsaka vēlējumu

Lai tev viss izdotos!
Kaut es labi zīmētu!

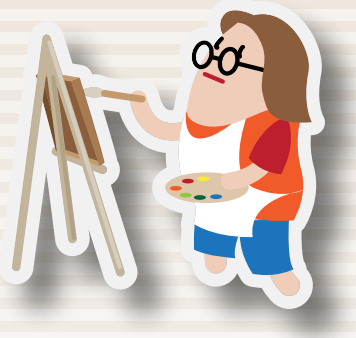

PAVĒLES IZTEIKSME

- izsaka pavēli, aicinājumu, aizliegumu, lūgumu

Lasi grāmatu!
Nebrien, lūdzu,
pa peļķēm!

VAJADZĪBAS IZTEIKSME

- izsaka vajadzību, nepieciešamību

Man jāmācās.
Viņam jāspēlē klavieres.

ĪPAŠĪBAS VĀRDS

liels galds	**liela māja**	**mazs galds**	**maza māja**
lieli galdi	**lielas mājas**	**mazi galdi**	**mazas mājas**

melns brūns sarkans zaļš zils dzeltens

milzīgs koks

liels suns

maza sēne

liela konfekte

lielāka konfekte

vislielākā konfekte

mazs fotoaparāts

mazāks fotoaparāts

vismazākais fotoaparāts

ĪPAŠĪBAS VĀRDS

Dzimte un skaitlis

Vienskaitlis	Daudzskaitlis
gudr**s** zēn**s**	gudr**i** zēn**i**
meln**s** kaķ**is**	meln**i** kaķ**i**
gudr**a** meiten**e**	gudr**as** meiten**es**
garšīg**a** zemen**e**	garšīg**as** zemen**es**
meln**a** nakt**s**	meln**as** nakt**is**

Kas ir?	**Kas** ir?
Brūn**s** plaukt**s**. 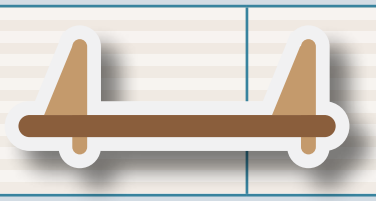	Biez**a** grāmat**a**.
Kā nav?	**Kā** nav?
Brūn**a** plaukt**a**.	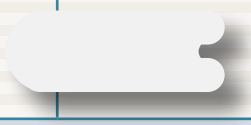 Biez**as** grāmat**as**.
Kam nav vietas?	**Kam** nav vietas?
Brūn**am** plaukt**am**.	Biez**ai** grāmat**ai**.
Ko paslēpt?	**Ko** paslēpt?
Brūn**u** plaukt**u**. 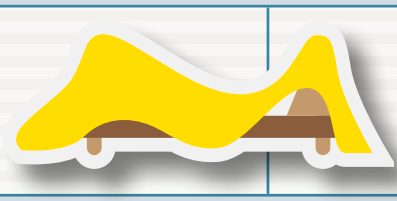	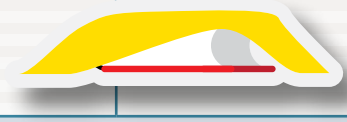 Biez**u** grāmat**u**.
Kur atrodas?	**Kur** atrodas?
Brūn**ā** plaukt**ā**. 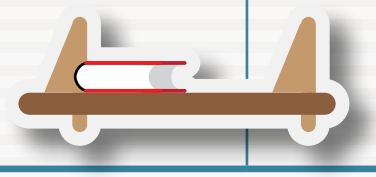	Biez**ā** grāmat**ā**.

ĪPAŠĪBAS VĀRDS

Nosauc priekšmetu, vielu, parādību vai dzīvu būtņu pazīmes vai īpašības.

priecīga

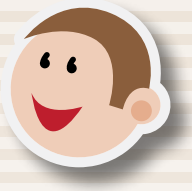

priecīgs

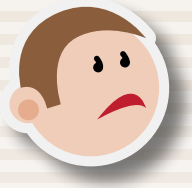

bēdīgs

bēdīga

dusmīga

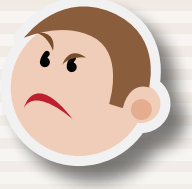

dusmīgs

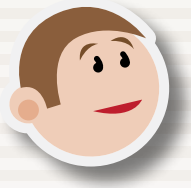

domīgs

domīga

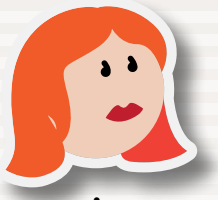

nopietna

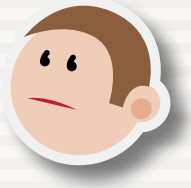

nopietns

laimīgs

laimīga

ĪPAŠĪBAS VĀRDS

Nosauc priekšmetu, vielu, parādību vai dzīvu būtņu pazīmes vai īpašības.

liels grozs

liela soma

mazs grozs

maza soma

garš ceļš

gara šalle

īss ceļš

īsa šalle

apaļš ābols

apaļa bumba

ĪPAŠĪBAS VĀRDS

Nosauc priekšmetu, vielu, parādību vai dzīvu būtņu pazīmes vai īpašības.

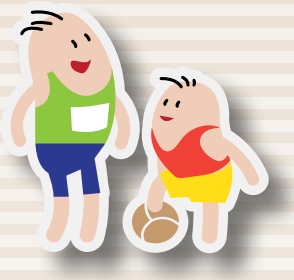

garš cilvēks īss cilvēks

gari mati īsi mati

gara roka īsa roka

garas rokas īsas rokas

liels kaķis maza pele

resns vīrietis tieva sieviete

veca sieviete

jauna sieviete

ĪPAŠĪBAS VĀRDS

Nosauc priekšmetu, vielu, parādību vai dzīvu būtņu pazīmes vai īpašības.

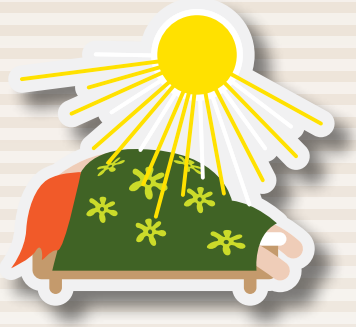

slink**a** meiten**e**

čakl**s** zēn**s**

lielisk**s** cilvēk**s**

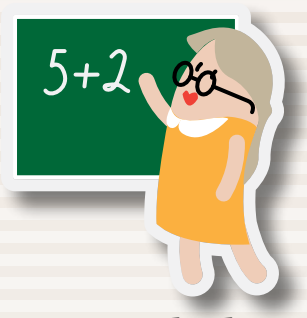

pacietīg**a** skolotāj**a**

aizrautīg**s** sportist**s**

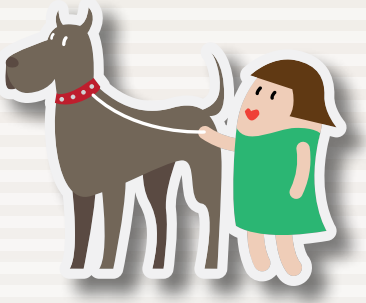

droš**a** meiten**e**

drosmīg**a** meiten**e**

VIETNIEKVĀRDS

Vietniekvārdu iedalījums

Vietniekvārdu grupa	Vietniekvārdi	Piemēri
Personu vietniekvārdi	es, tu, viņš, viņa, mēs, jūs, viņi, viņas	**Es** palīdzu draugam.
Norādāmie vietniekvārdi	tas, tā, šis, šī, tie, tās, šie, šīs	**Šī** grāmata ir interesanta.
Piederības vietniekvārdi	mans, mana, tavs, tava, viņa, viņas, mūsu, jūsu, viņu	**Mana** spēle pašlaik atrodas pie Ulda.
Atgriezeniskais vietniekvārds	sevis	Es redzu **sevi** spogulī.
Jautājamie vietniekvārdi	kas? kurš? kura? kāds? kāda?	**Kas** atbildēs uz šo jautājumu? **Kāda** bija filma? **Kura** svešvaloda tev patīk?
Noteiktie vietniekvārdi	katrs, katra, ikkatrs, ik-katra, ikkurš, ikkura, ikviens, ikviena, viss, abi, abas, pats, pati	**Visi** tev palīdzēs. **Ikviens** to spēj izdarīt.
Attieksmes vietniekvārdi	kas, kurš, kura, kāds, kāda	Es redzēju, **kurš** to izdarīja.
Nenoteiktie vietniekvārdi	cits, cita, dažs, daža, kurš katrs, kura katra, kas, kurš, kura, kāds, kāda, dažs labs, daža laba, viens otrs, viena otra, kaut-, diezin-, diez-, nezin-, nez- } kas, kurš, kura, kāds, kāda jebkas, jebkurš, jebkura, jebkāds, jebkāda	Klasē mēs **cits citam** stāstījām, ko darījām brīvlaikā. **Diezin kurš** aizslēdza durvis? **Jebkurš** to varēja izdarīt.
Noliegtie vietniekvārdi	nekas, neviens, neviena, nekāds, nekāda	**Neviens** neaizgāja uz sporta treniņu.

VIETNIEKVĀRDS

Personu vietniekvārdi

es	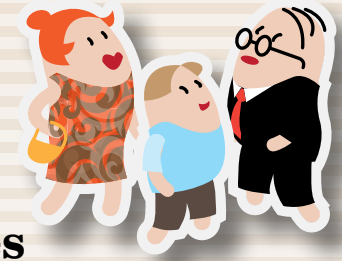 **mēs**	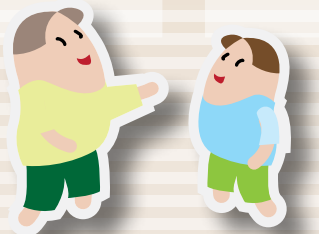 **tu**
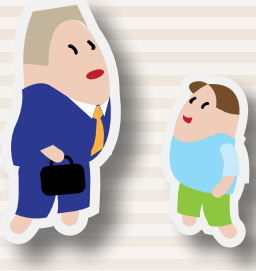 **jūs**	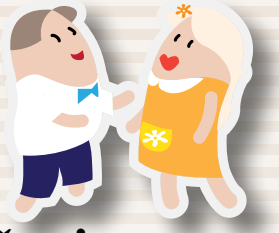 **viņš, viņa**	**viņi, viņas**

Pa ceļu nāk zēns. **Viņš** izskatās noguris.		Draudzenes ir veikalā. **Viņas** pērk kleitu.	

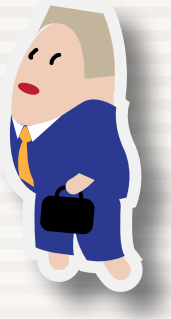

Tas esmu **es**.
Tas esi **tu**.

Tie esam **mēs**.
Tie esat **jūs**.

Tās esam **mēs**.
Tās esat **jūs**.

Tā esmu **es**.
Tā esi **tu**.

VIETNIEKVĀRDS

Personu vietniekvārdu locīšana

Kas?	es	tu	mēs	jūs
Kā?	manis	tevis	mūsu	jūsu
Kam?	man	tev	mums	jums
Ko?	mani	tevi	mūs	jūs
Kur?	manī	tevī	mūsos	jūsos

Kā **tevi** sauc?

Mani sauc Jānis.

Cik **tev** ir gadu?

Man ir 18 gadi.

Mums patīk sports.

Kur **tu** brauc?

Es braucu uz Jūrmalu.

Vai **jums** patīk sports?

Kas?	viņš	viņa	viņi	viņas
Kā?	viņa	viņas	viņu	viņu
Kam?	viņam	viņai	viņiem	viņām
Ko?	viņu	viņu	viņus	viņas
Kur?	viņā	viņā	viņos	viņās

Tas ir mans brālis. **Viņš** ir students. **Viņam** patīk matemātika.

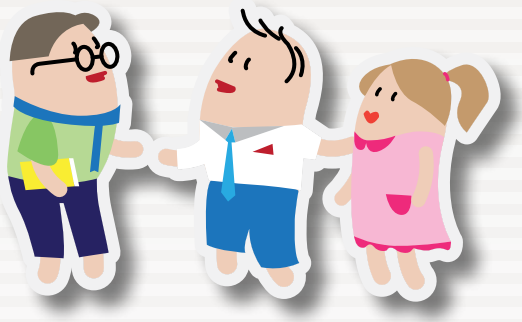

Tā ir mana draudzene. **Viņu** sauc Liene. **Viņai** ir 17 gadi.

VIETNIEKVĀRDS

Vietniekvārdu locīšana

Norādāmie vietniekvārdi
šis, šī; tas, tā

Locījumi	Vienskaitlis		Daudzskaitlis	
	Vīriešu dzimte	Sieviešu dzimte	Vīriešu dzimte	Sieviešu dzimte
Nominatīvs. *Kas?*	šis, tas	šī, tā	šie, tie	šīs, tās
Ģenitīvs. *Kā?*	šī, tā	šīs, tās	šo, to	šo, to
Datīvs. *Kam?*	šim, tam	šai, tai	šiem, tiem	šīm, tām
Akuzatīvs. *Ko?*	šo, to	šo, to	šos, tos	šīs, tās
Instrumentālis. *Ar ko?*	ar šo, ar to	ar šo, ar to	ar šiem, ar tiem	ar šīm, ar tām
Lokatīvs. *Kur?*	šajā, tajā	šai, tai	šajos, tajos	šajās, tajās

Atgriezeniskais vietniekvārds
sevis

Locījumi	Locīšana	Piemērs teikumā
Nominatīvs. *Kas?*	–	–
Ģenitīvs. *Kā?*	sevis	Man **sevis** mazliet žēl.
Datīvs. *Kam?*	sev	Es **sev** ielēju tēju.
Akuzatīvs. *Ko?*	sevi	Es **sevi** redzu spogulī.
Instrumentālis. *Ar ko?*	ar sevi	Gudram cilvēkam **ar sevi** vienmēr ir interesanti.
Lokatīvs.	sevī	Šad tad vajadzētu ieskatīties **sevī.**

VIETNIEKVĀRDS

Vietniekvārdu locīšana

Jautājamais vietniekvārds
Kas?

Locījumi	Locīšana	Piemērs teikumā
Nominatīvs. *Kas?*	Kas?	**Kas** ir telpā?
Ģenitīvs. *Kā?*	Kā?	**Kā** mētelis tas ir?
Datīvs. *Kam?*	Kam?	**Kam** tu raksti vēstuli?
Akuzatīvs. *Ko?*	Ko?	**Ko** tu dari?
Instrumentālis. *Ar ko?*	Ar ko?	**Ar ko** tu draudzējies?

Noteiktais vietniekvārds
pats/pati

Locījumi	Vienskaitlis		Daudzskaitlis	
	Vīriešu dzimte	Sieviešu dzimte	Vīriešu dzimte	Sieviešu dzimte
Nominatīvs. *Kas?*	pats	pati	paši	pašas
Ģenitīvs. *Kā?*	paša	pašas	pašu	pašu
Datīvs. *Kam?*	pašam	pašai	pašiem	pašām
Akuzatīvs. *Ko?*	pašu	pašu	pašus	pašas
Instrumentālis. *Ar ko?*	ar pašu	ar pašu	ar pašiem	ar pašām
Lokatīvs. *Kur?*	pašā	pašā	pašos	pašās

SKAITĻA VĀRDS

Skaitļa vārds norāda uz skaitu un kārtību kādā skaitā.

Pamata skaitļa vārdi	Kārtas skaitļa vārdi
Cik?	**Kurš/kura pēc kārtas**
vien**s** zīmul**is**	pirm**ais** zīmul**is**
div**as** bumb**as**	otr**ā** bumb**a**
trīs māj**as**	treš**ā** māj**a**
četri zēn**i**	cetur**tais** zēn**s**
piec**i** zied**i**	piekt**ais** zied**s**
seš**as** pīl**es**	sest**ā** pīl**e**
septiņ**i** kaķēn**i**	septīt**ais** kaķēn**s**
astoņ**as** pildspalv**as**	astot**ā** pildspalv**a**
deviņ**i** attēl**i**	devīt**ais** attēl**s**
desmit fotogrāfij**as**	desmit**ā** fotogrāfij**a**

vienpadsmit (11), divpadsmit, trīspadsmit, četrpadsmit, piecpadsmit, sešpadsmit, septiņpadsmit, astoņpadsmit, deviņpadsmit, divdesmit
divdesmit viens, divdesmit divi, …
trīsdesmit viens, trīsdesmit divi, … …
četrdesmit viens, četrdesmit divi, …
piecdesmit
sešdesmit
septiņdesmit
astoņdesmit
deviņdesmit
simts/simt

viens tūkstotis, seši tūkstoši, …

SKAITĻA VĀRDS

Dzimte un skaitlis. Locīšana

Kas ir sporta laukumā?	
vien**s** zēn**s**	vien**a** meiten**e**
div**i** zēn**i**	div**as** meiten**es**
trīs zēn**i**	trīs meiten**es**
pirm**ais** zēn**s**	pirm**ā** meiten**e**
Kā nav sporta laukumā?	
vien**a** zēn**a**	vien**as** meiten**es**
div**u** zēn**u**	div**u** meiteņ**u**
trīs (trij**u**) zēn**u**	trīs (trij**u**) meiteņ**u**
pirm**ā** zēn**a**	pirm**ās** meiten**es**
Kam nav bumbas?	
vien**am** zēn**am**	vien**ai** meiten**ei**
div**iem** zēn**iem**	div**ām** meiten**ēm**
trīs (trim, trij**iem**) zēn**iem**	trīs (trim, trij**ām**) meiten**ēm**
pirm**ajam** zēn**am**	pirm**ajai** meiten**ei**
Ko es redzu?	
vien**u** zēn**u**	vien**u** meiten**i**
div**us** zēn**us**	div**as** meiten**es**
trīs zēn**us**	trīs meiten**es**
pirm**o** zēn**u**	pirm**o** meiten**i**
Ar ko es esmu vienā komandā?	
ar vien**u** zēn**u**	ar vien**u** meiten**i**
ar div**iem** zēn**iem**	ar div**ām** meiten**ēm**
ar trīs (trim, trij**iem**) zēn**iem**	ar trīs (trim, trij**ām**) meiten**ēm**
ar pirm**o** zēn**u**	ar pirm**o** meiten**i**
Kur?	
vien**ā** zēn**ā**	vien**ā** meiten**ē**
div**os** zēn**os**	div**ās** meiten**ēs**
trīs (trij**os**) zēn**os**	trīs (trij**ās**) meiten**ēs**
pirm**ajā** zēn**ā**	pirm**ajā** meiten**ē**

APSTĀKĻA VĀRDS

Apstākļa vārdiem ir piecas dažādas nozīmes –
vietas, laika, veida, mēra, cēloņa un nolūka.

Vietas nozīme	*apakšā, augšā, apkārt, kur, nekur, kaut kur, tepat, še, šeit, pretī, citur, visur, klāt, tālu, projām, pakaļ u. c.*

Mans draugs brauc **projām.**

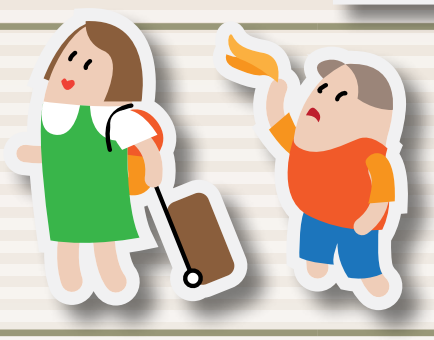

Laika nozīme	*atkal, dažreiz, citreiz, pašreiz, tad, tagad, nupat, šodien, rīt, vakar, tūlīt, vienmēr, kad, tikko u. c.*

Tagad līst lietus.

Veida nozīme	*kā, tā, šā, tāpat, ātri, pēkšņi, klusām, lēnām, citādi, divatā, trijatā u. c.*

Šodien datorspēles
mēs spēlējam **trijatā.**

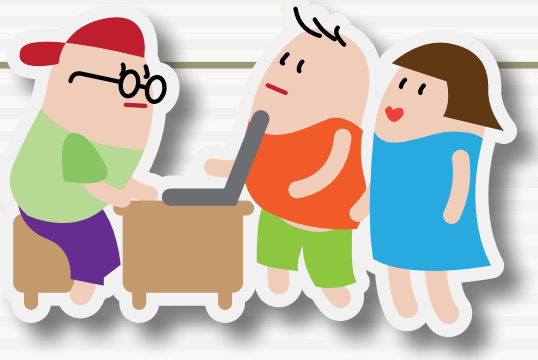

APSTĀKĻA VĀRDS

Apstākļa vārdiem ir piecas dažādas nozīmes –
vietas, laika, veida, mēra, cēloņa un nolūka.

Mēra nozīme	*cik, tik, maz, mazāk, daudz, vairāk, ļoti, pavisam, diezgan u. c.*

daudz – vairāk – visvairāk

Man ir **daudz** konfekšu. Man ir **vairāk** konfekšu nekā tev, bet Mārim ir **visvairāk** konfekšu.

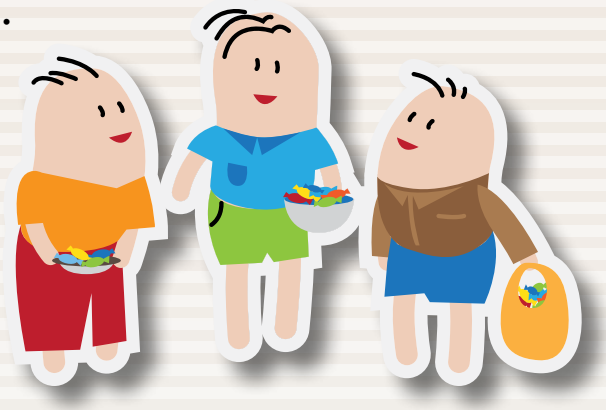

Cēloņa vai nolūka nozīme	*kādēļ, kāpēc u. c.*

Kāpēc?

Kāpēc tev mugurā ir mētelis?

Ir taču saulains.

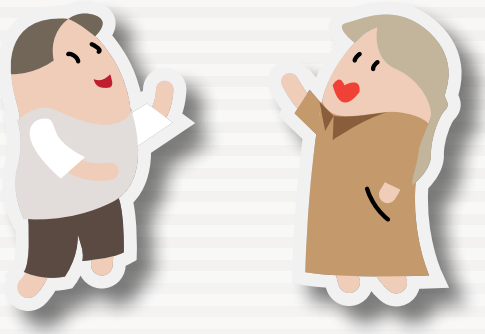

PARTIKULA

Piešķir teikumam vai vārdam nozīmes niansi

– Vai tu esi Inga?
– Jā, es esmu Inga.

– Vai tu esi Edgars?
– Nē, es neesmu Edgars. Es esmu Jānis.

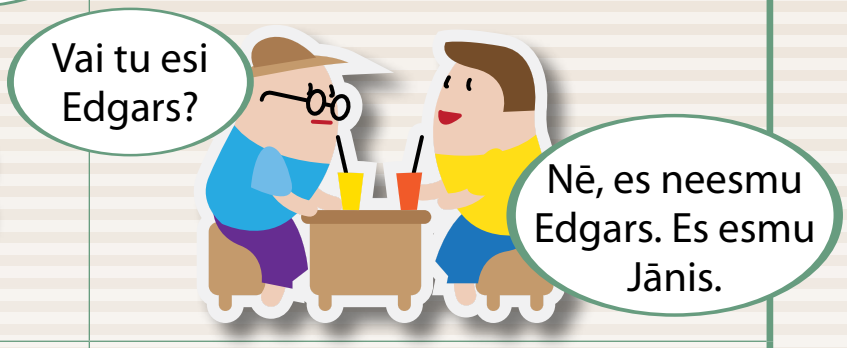

– Vai tu redzēji jauno filmu?
– Diemžēl neredzēju.

– Liene, kad tu atbrauksi?
– Vecmāmiņ, varēšu vienīgi svētdien.

– Kāpēc tu neaizgāji uz veikalu?
– Es patiešām aizmirsu.

– Cikos tu pamodies?
– Tikai desmitos.

PARTIKULA

Piešķir teikumam vai vārdam nozīmes niansi

– Tātad nolemts. Tiekamies jau šovakar.

– Diezin vai paspēšu.

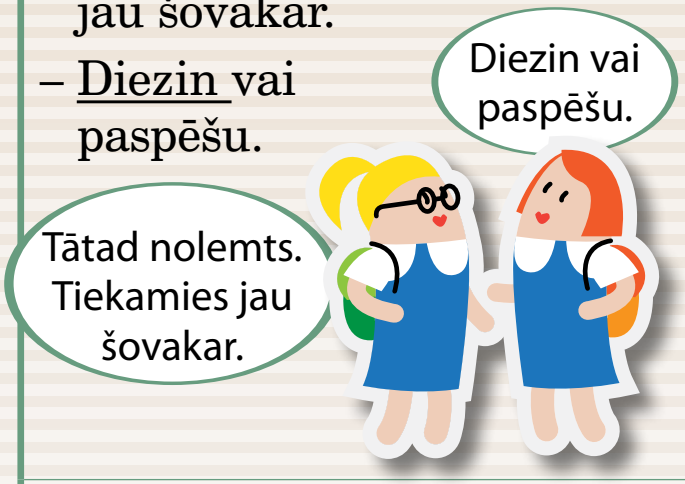

– Es negribu lidot no rīta.

– Es gan gribu.

– Nu, sāksim!

– Nu, ejam!

– Kā tu pavadīji svētkus?

– Itin jauki!

– Uguņošana bija skaista.

– Jā, pat man patika.

Svētku uguņošana bija skaista.

Jā, pat man patika.

– Izstāde man nepatika.

– Es taču teicu, ka tev nepatiks.

Izstāde man nepatika.

Es taču teicu, ka tev nepatiks.

PRIEVĀRDS

Prievārdi	Vien-skaitlis	Piemēri	Daudz-skaitlis	Piemēri
aiz, bez, apakš, ārpus, kopš, no, pēc, pie, pirms, priekš, virs, zem, lejpus, otrpus, šaipus, viņpus, uz	ar ģenitīvu	**Aiz mājas** ir ceļš. **Bez šalles** ir auksti. **Kopš pavasara** Inga dzīvo Rīgā. Mēs ejam **no darba**. **Pēc nedēļas** ģimene dodas ekskursijā. **Pie upes** ir laba atpūta. Plaukts ir **virs galda**. **Zem galda** guļ kaķis. **Uz galda** ir grāmata.	ar datīvu	**Aiz mājām** ir ceļš. **Bez zābakiem** rudenī nevar iztikt. **Kopš Lieldienām** Inga dzīvo Rīgā. Mēs ejam **no mājām**. **Pēc svētkiem** mēs dosimies ekskursijā. **Pie galdiem** ir krēsli. **Virs jumtiem** pacēlās dūmi. **Zem gultām** bija tīrs. Kaķis guļ **uz spilveniem**.
dēļ, labad, pēc	ar ģenitīvu	**Slimības dēļ** es nebiju uz pasākumu.	ar ģenitīvu	Laika **apstākļu dēļ** mēs nekur neaizbraucām.
līdz, blakus, pretī, pāri	ar datīvu	Andis bija pie drauga **līdz** sestdienai. Andris iet **pāri Brīvības ielai.** **Blakus mājai.**	ar datīvu	Es būšu pilsētā **līdz brīvdienām**. Putni lido **pāri pļavām**. **Blakus mājām.**
ap, caur, gar, par, pār, pa, ar, uz	ar akuzatīvu	Atis skrien **ap māju**. Ilze skrien **gar upi**. Ģimene brauc **uz Rīgu**. Ineta iet **pār tiltu**. Intars iet **caur tuneli**. Es lasu grāmatu **par vēsturi**. Vita raksta **ar pildspalvu.** Bērni skrien **pa stadionu**.	ar datīvu	**Ap mājām** ir puķu dobes. Ilze brauc **gar mežiem**. Bērni brauc **uz laukiem**. Stārķis lido **pār jumtiem**. Upe plūst **caur pļavām**. Es lasu **par** interesantiem **notikumiem**. Mēs dodamies izbraukumā **ar laivām**. Ģimene orientējas **pa** meža **ceļiem**.
	Uz lieto ar diviem locījumiem.		***Dēļ, labad, pēc*** daudzskaitlī lieto ar ģenitīvu. Tie vienmēr ir aiz vārda.	

PRIEVĀRDS

aiz

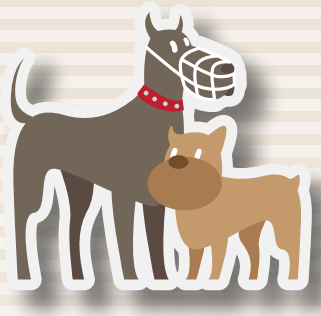

bez

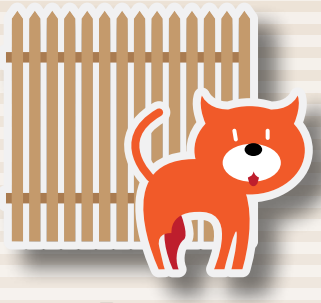

ārpus

pirms

pie

pēc

no

zem

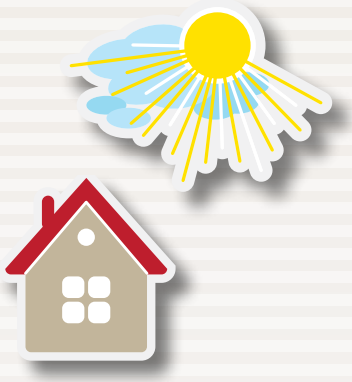

virs

PRIEVĀRDS

ap

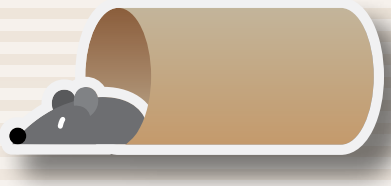

caur

gar

pār

pa

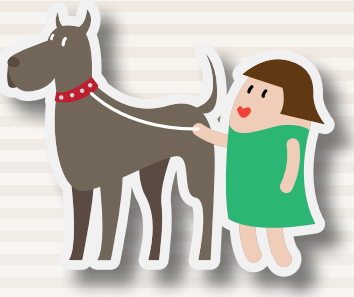

ar

par

uz

PRIEVĀRDS

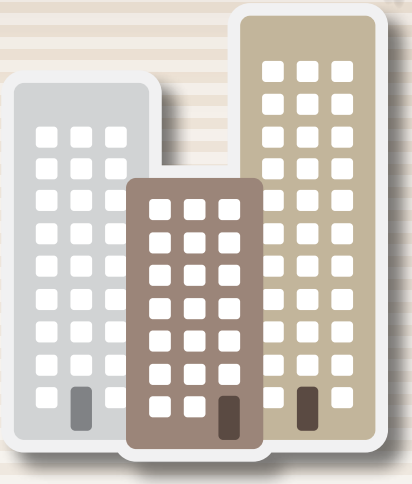

blakus

līdz

pāri

SAIKLIS

Saikļi saista vienlīdzīgus teikuma locekļus un teikuma daļas.

Zēni **un** meitenes apmeklē stadionu.
Zēni spēlē futbolu, **bet** meitenes vingro.

Biežāk lietotie saikļi:

Saiklis	Piemērs
un	Vasarā **un** rudenī mūsu ģimene dodas pārgājienā. Pavasaris tuvojas, **un** dabā var novērot vairākas pārmaiņas.
vai	Brīvdienās es braukšu pie drauga **vai** pie radiem.
jeb	Es meklēju informāciju internetā **jeb** tīmeklī.
bet, tomēr, taču	Darbdienās es dodos uz skolu, **bet** brīvdienās atpūšos. Laiks ir saulains, **tomēr** vēss. Kopā ar draugiem nolēmām iet uz kino, **taču** es pārdomāju.
jo, tāpēc ka*	Es labi uzrakstīju pārbaudes darbu ģeogrāfijā, **jo** biju labi sagatavojusies. Man sala, **tāpēc ka** nebiju silti saģērbies.
lai gan, lai arī, kaut gan, kaut arī**	**Lai gan** laika prognoze solīja lietu, līdz pēcpusdienai vēl nelija.
ja***	**Ja** es būtu paņēmis lietussargu, tad nebūtu salijis.

* pamato viedokli
** izsaka pieļāvumu
*** izsaka nosacījumu

SAIKLIS

Saikļi saista vienlīdzīgus teikuma locekļus un teikuma daļas.

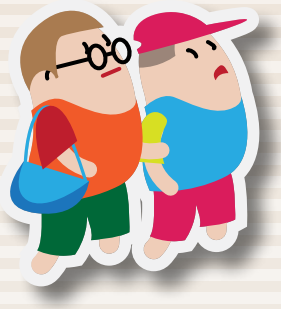

Jānis **un** Ivars iet mājās.

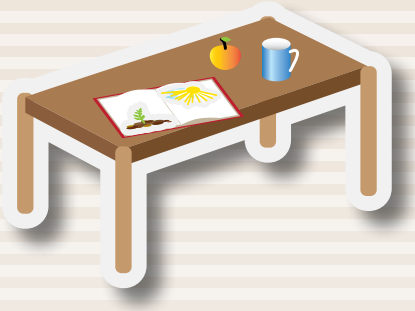

Uz galda ir ābols, grāmata **un** krūze.

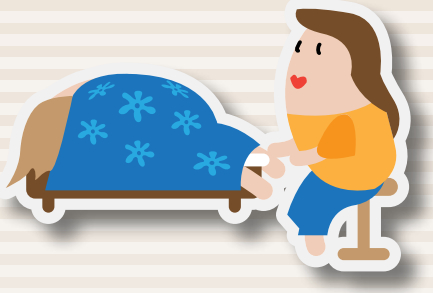

Anna sēž, **bet** Liene guļ.

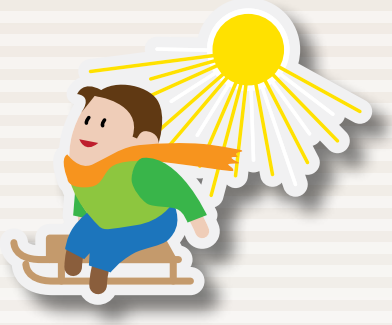

Spīd saule, **tomēr** bez cepures salst.

Zēns sala, **taču** cepuri nevilka.

Es nezināju, **ka** tev garšo saldējums.

Meitene steidzas, **lai** skolā būtu laikus.

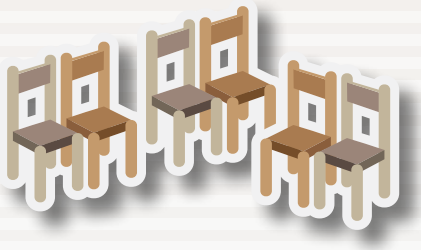

Telpā ir seši **vai** septiņi krēsli.

Es nopirku lielu somu, **jo** drīz braukšu ceļojumā.

TEIKUMS

Cilvēki runā teikumos. Teikumā var būt gramatiski saistīti vairāki vārdi vai arī tikai viens vārds.

Naktī pie debesīm ir zvaigznes.
Skaisti!

Nav teikums	Ir teikums
rīt, celties, es, agri	Rīt es celšos agri.
iet, es, skola, uz	Es iešu uz skolu.
man, trīs, būt, stundas	Man būs trīs stundas.

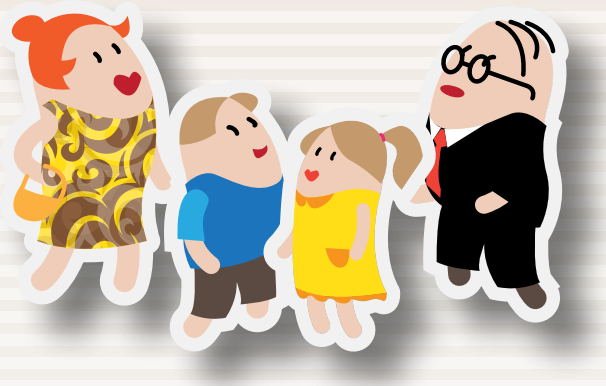

Teikuma beigās liek pieturzīmi:		
.	punktu	Es pašlaik esmu peldbaseinā. Es arī vakar biju peldbaseinā. Es rīt iešu uz peldbaseinu.
?	jautājuma zīmi	Vai tu vakar biji peldbaseinā?
!	izsaukuma zīmi	Jā. Tik fantastiski atpūtos! Ejam rīt visi uz peldbaseinu! Neej rīt uz peldbaseinu!

TEIKUMS
Kā būvēt teikumu

Vārdu savienojumi teikumos

1. Īpašības vārds + lietvārds

liela māja	garš starpbrīdis
tīras burtnīcas	skaļi zvani

2. Vietniekvārds + lietvārds

mans lineāls	tava soma
mani zābaki	manas slēpes

3. Skaitļa vārds + lietvārds

viena grāmata	piektā stunda
divas stundas	trešā klase

4. Darbības vārds + lietvārds

lasu žurnālu	rakstījām diktātu
aizmirsi pildspalvu	redzat jūru

5. Darbības vārds + prievārds kopā ar lietvārdu

eju uz skolu	nāku no skolas
apstājos pie pārejas	skatos pāri koku galotnēm

6. Darbības vārds + apstākļa vārds

eju ātri	skrienu lēni
skatos uzmanīgi	guļu ilgi

7. Apstākļa vārds + īpašības vārds

ļoti skaisti (apsveikumi)	mazliet greizs (koks)
sevišķi grūts (uzdevums)	īpaši nozīmīgi (svētki)

TEIKUMS

Teikuma locekļi

Teikuma virslocekļi		
Teikuma priekšmets	Kas?	**Artis** zīmē.
Teikuma izteicējs	Ko dara? Kas ir? Kāds ir? Kāda ir? Kādi ir? Kādas ir?	Artis **zīmē**. Artis **ir zēns**. Artis **ir labs**.
Teikuma palīglocekļi		
Papildinātājs	Ko? Kam? Par ko? Ar ko?	Artis zīmē **kalnu**.
Apzīmētājs	Kāds? Kāda? Kurš? Kura? Cik? Kā?*	Artis zīmē **lielu** kalnu.
Apstāklis	Kad? No kura laika līdz kuram laikam? Kur? Kurp? No kurienes ? Uz kurieni? Kā?* Cik lielā mērā? Kāpēc? u. c.	Artis **pašlaik** zīmē lielu kalnu.

* To var noteikt tikai teikumā.

Mammas brālis ir mans krusttēvs.
(Kā brālis? – mammas brālis)

Krusttēvs priecīgi sasveicinās ar mani.
(Kā sasveicinās? – priecīgi sasveicinās)

Kāds?	*Kas?*	*Kā?*	*Ko dara?*	*Ko?*
Mazs	sunītis	priecīgi	luncina	asti.
apzīmētājs	teikuma priekšmets	apstāklis	izteicējs	papildinātājs

TEIKUMS

Vienkāršs teikums

Vienkāršā teikumā ir tikai viena daļa. Šo daļu veido teikuma priekšmets un izteicējs, un vēl citi teikuma locekļi.

Vienkāršs nepaplašināts teikums	
Kas?	*Ko dara?*
Es	lasu.
teikuma priekšmets	izteicējs

Vienkāršs paplašināts teikums				
Kad lasīju?	*Kas?*	*Ko darīju?*	*Kādu grāmatu?*	*Ko lasīju?*
vakar	es	lasīju	interesantu	grāmatu.
	teikuma priekšmets	izteicējs		
papild-informācija	pamatinformācija		papildinformācija	

Ir silta vasaras diena. Mūsu ģimene dodas uz pilsētas pludmali. Tur jau ir daudzas ģimenes.

Līst lietus. Tas ir nepatīkams, auksts, ilgstošs. Es izeju no mājas ar lietussargu. Mans lietussargs ir spilgti dzeltenā krāsā.

Pašlaik ir pēdējā stunda. Es esmu priecīgs. Pēc stundas es iešu uz mājām. Pēcpusdienā satikšos ar draugiem.

TEIKUMS

Salikts teikums

Saliktā teikumā ir divas vai vairākas daļas. Lai noteiktu, vai teikums ir vienkāršs vai salikts, jānosaka, cik teikuma priekšmetu un izteicēju ir teikumā.

Saliktā teikumā ir vismaz **divi teikuma priekšmeti** un **izteicēji**.

Es strādāju ar datoru.
Es strādāju ar datoru, bet mana mazā māsa to vēl neprot.
Uzzied puķes.
Lai gan pavasaris kavējas, jau uzzied puķes.

Pienāca pirmdiena. Es devos uz skolu.	Pienāca pirmdiena, un es devos uz skolu.
Lija lietus. Reizēm uzspīdēja arī saule.	Lija lietus, bet reizēm uzspīdēja arī saule.
Inga gāja uz bibliotēku. Mājās nebija vajadzīgās grāmatas.	Inga gāja uz bibliotēku, jo mājās nebija vajadzīgās grāmatas.
Draugs mani uzaicināja ciemos. Viņa nebija mājās.	Lai gan draugs mani uzaicināja ciemos, viņa nebija mājās.
Es nokavēju treniņu. Nekursēja autobuss.	Es nokavēju treniņu, tāpēc ka nekursēja autobuss.